

УДК 811.1612:81'37

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.4.1

Ірина АСКЕРОВА

кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри слов'янських, романських і східних мов, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, i.a.askerova@udu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-8341-510X

**ЕМОТИВНІ КОНТИНУАНТИ ПСЛ. *GROZA І *POLXATI
У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ (НА ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКОМУ ТЛІ)**

Стаття присвячена комплексному семантико-когнітивному та історико-етимологічному вивченню продовжень праслов'янських лексем *groza і *polxati у сучасній польській мові, розкриттю їхньої значеннєвої структури, відтворенню внутрішньої форми, аналізу змін і трансформацій протягом історичного розвитку польської мови. Діахронні дослідження емотивної лексики відіграють важливу роль у сучасних лінгвокогнітивних і лінгвокультурологічних студіях, оскільки дають змогу простежити, як змінювалися способи вербалізації емоцій у ті чи ті історичні періоди, а також які інтралінгвальні та / або екстралінгвальні чинники впливали на семантичну еволюцію слів, що позначають почуття й емоційні переживання людини. Здійснений у розвідці аналіз засвідчив, що продовження псл. *groza в різні часові відрізки побутування польської мови мало неоднаковий семантичний обсяг: у XIII–XV ст. відповідний іменник, крім сенсу емоційного стану людини, означав загрозу та підступність, засаду, хитрість і мав широку низку похідних. У XVI–XIX ст. аналізована лексема додатково мала сенс суворого покарання, дисципліни, абсолютного підкорення, слухняності; жорстокості, насильства; сили, влади, яка викликає тривогу, а також позначало знак, що віщує щось погане, страшне, пророкує нещастя. З плином часу іменник суттєво звузив свою семантику до позначення переживання інтенсивного страху, а також чогось грізного; того, що спричиняє сильний страх, жах (про що свідчать фіксації у сучасних лексикографічних джерелах польської мови). Емотив пол. *porłoch* є позначенням колективної, масової емоції, що виникає, головнo, в місцях великого скупчення людей. Він походить від праслов'янського дієслова *polxati, первісний сенс якого пов'язуємо з каузацією емоції, тобто спричиненням душевного переживання, та відтворюємо як «ударяти, бити → спричиняти рух, утечу → лякати, страшити, полошити». Протягом історичного розвитку аналізована лексема зазнала типової для емотивної лексики трансформації семантики від цілком конкретного значення «сум'яття, безладдя, небезпека» до абстрактного, «психологічного» – «страх, тривога» (як результат вторинної номінації).

Ключові слова: етимологія, лінгвістика емоцій, емотивна лексика, внутрішня форма слова, семантичний розвиток.

**Iryna Askerova. EMOTIVE CONTINUANTS OF PROTO-SLAVIC *GROZA AND *POLXATI
IN THE POLISH LANGUAGE (AGAINST THE COMMON SLAVIC BACKGROUND)**

This article is dedicated to a comprehensive semantic-cognitive and historical-etymological analysis of the continuants of the Proto-Slavic lexemes *groza and *polxati in contemporary Polish. It focuses on revealing their semantic structure, reconstructing their internal form, and tracing changes and transformations throughout the historical development of the Polish language. Diachronic studies of emotive vocabulary play a crucial role in modern linguistic-cognitive and linguistic-cultural studies as they allow for tracing the evolution of emotional verbalization methods over different historical periods and identifying the intralingual and/or extralingual factors that influenced the semantic development of words denoting feelings and emotional experiences. The conducted analysis demonstrated that the continuant of Proto-Slavic *groza had varying semantic scopes across different periods of the Polish language. In the 13th–15th centuries, the corresponding noun, in addition to denoting a human emotional state, also referred to «threat», «treachery», «ambush», «cunning», and had a significantly broader range of derivatives. In the 16th–19th centuries, the analyzed lexeme also referred to «severe punishment», «discipline», «absolute subjugation», «obedience», «cruelty», «violence», «power causing anxiety», and a «sign foretelling something dreadful». Over time, the noun significantly narrowed its semantics to denote experiencing intense fear, as well as something dreadful that provokes such fear or horror (as evidenced by contemporary lexicographic sources in Polish).

The emotive *porłoch* in Polish refers to a collective, mass emotion that predominantly arises in areas of large gatherings of people. It originates from the Proto-Slavic verb *polxati*, whose original sense is associated with the causation of mental experiences and can be reconstructed as: «to strike, hit → to cause movement, escape → to frighten, terrify, startle». Over its historical development, the analyzed lexeme underwent a transformation typical for emotive vocabulary, shifting its semantics from the concrete meaning of «disarray, chaos, danger» to the abstract, psychological meaning of «fear, anxiety» (as a result of secondary nomination).

Key words: etymology, linguistics of emotions, emotive vocabulary, internal form of a word, semantic development.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Емоції є фундаментальною складовою людської сві-

домості, вони глибоко впливають на сприйняття навколишньої реальності, мислення, поведінку особистості, а також на інтеперсональну взаємодію, виступаючи своєрідним

«компасом», що допомагає людині знаходити орієнтири у складному й мінливому світі. Більшість емоцій є універсальними психічними явищами, оскільки їхнє виникнення зумовлене спільними біологічними чинниками та нерозривно пов'язане з базовими потребами і природними інстинктами. Однак, інтерпретація емоцій та мовне їх вираження можуть суттєво варіюватися залежно від культури й індивідуального досвіду. З'ясування природи психоемоційних явищ, їхньої ролі в житті людини є важливим не лише для психології, а й для багатьох інших галузей знань, зокрема для мовознавства. Як слушно зауважує Л. Ніколасенко: «Використовуючи наукові надбання філософів та психологів, лінгвісти досліджують не самі почуття, а їхнє відображення в мові» [5, с. 36], «...те, яким чином вони представлені в тому фрагменті мовної картини світу, який можна реконструювати на основі семантичного аналізу відповідних мовних одиниць» [5, с. 73].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасна лінгвістика накопичила значний досвід у дослідженні емоцій: завдяки інтеграції методів когнітивної, культурної, корпусної, комунікативної лінгвістики тощо стало можливим глибше розуміння того, як саме емоції концептуалізуються та функціонують у мовній системі. Поєднання різновекторних підходів до вивчення вербалізації емоцій дає змогу науковцям отримувати «цілісніші та збалансованіші картини об'єктивації почуттів у мові» [5, с. 47].

На сьогоднішній день різним аспектам дослідження репрезентації широкої палітри емоцій на польськомовному матеріалі присвятили свої праці такі польські й українські вчені, як М. Блащик, А. Вежбицька, Р. Іжегорчикова, М. Гугала, А. Кшижановська, А. Миколайчук, І. Новаковська-Кемпна, А. Роля, Б. Серадзька, А. Спагінська-Прушак, К. Томчак, М. Якубович; І. Аскерова, О. Лозинська, Л. Ніколаєнко та ін. Науковці вивчають об'єктивацію окремих емоцій на матеріалі лексики чи фразеології польської мови, моделюють семантичні поля або концептосфери емоцій, описують їх реалізацію у різного типу дискурсах, розкривають прагматичні особливості вираження почуттів тощо. Найменш опрацьованим напрямом сучасної лінгвоемоціології залишається діахронний підхід до вивчення відповідного словникового складу, адже питання реконструкції внутрішньої форми номінан-

тів емоцій, простеження їх значеннєвого та формального розвитку часто залишається поза увагою дослідників. Уважаємо, що без послідовного звернення до історії та етимології масиву емотивної лексики комплексна та всебічна реконструкція світоглядних уявлень про почуття, закладені у вербальній картині світу певної мовної спільноти, є неповною, ба навіть неможливою [1]. Як обґрунтовано зауважує український мовознавець П. Селігей, етимологічні розвідки повинні обов'язково містити інформацію про внутрішню форму слова та про послідовність семантичних змін, яких слово зазнало протягом дальшого періоду свого розвитку [7, с. 10].

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою пропонованої розвідки є історико-етимологічна характеристика емотивних континуантів праслов'янських лексем **groza* і **polxati* у польській мові (на загальнослов'янському тлі), розкриття їхньої внутрішньої форми, простеження семантичних і структурних трансформацій упродовж тривалого хронологічного відтинку – XIII–XXI ст.

Матеріалом для аналізу слугували тлумачні, фразеологічні, етимологічні, історичні, діалектні лексикографічні джерела польської та деяких інших слов'янських мов, Національний корпус польської мови, а також монографії у галузі психології емоцій і почуттів людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найменування пол. *groza*, а також префіксальне утворення *zgroza* зі значенням «загроза; небезпека» та «сильний страх, жах» походить із праслов'янського субстантива **groza* «жах», який реконструюється на множині рефлексів, що охоплюють усю слов'янську територію: чес. *hrůza* «страх, жах», «безліч, велика кількість чогось», слц. *hrôza* «тс.», влуж. *hroza* «страх, жах», нлуж. *grozba* «жах, страх, переляк», болг. *groza* «жах», мак. *groza*, серб. *groza*, хорв. *gròza*, слн. *gróza* «тс.», укр. *groza* «дощ із громом і блискавкою», «лихо, небезпека, катастрофа», «те, що наводить жах» [3, I, с. 600; II, с. 180; 14, с. 250]. А. Брюкнер зазначає, що на Русі *groza*, якщо пишеться через *ě* – *grěza*, – означає також «мару, привида», а дієслово *grěziti* – «мріяти» [13, с. 159].

Переважна більшість наведених континуантів використовується на позначення сильного страху і чогось грізного; того, що спричиняє сильний страх, жах. Продовження у східнослов'янських мовах, зокрема в українській, засвідчують спільність значення зі сфери метеорологічних явищ – «грому і

блискавки з дощем або градом, що супроводжується сильним вітром». Подібний семантичний перехід можна пояснити тим, що наближення бурі й сама буря викликали у людини відчуття страху перед її наслідками [6, с. 160].

На слов'янському ґрунті домінують зіставлення зі звуконаслідувальними словами, як, наприклад, *g-r-g / *g-r-ĝ, *gerg- [14, с. 250]. Згідно з іншими трактуваннями, псл. *groza споріднене з лит. *grasà* «відраза», *gresti, gražoti* «погрожувати» або лтс. *grėžuôt* «грозити, сердитись» [13, с. 159; 3, I, с. 600].

Приймаючи перше етимологічне витлумачення, вважаємо, що в цьому випадку має місце семантичний розвиток «те, що лякає, страшить людину (каузація еомції) → назва емоції». Прикладами подібної значеннєвої еволюції можуть слугувати такі польські діалектні лексеми, як кашуб. *bądina* «страх, переляк», первинним сенсом якої є «бути в безвихідній ситуації», «не могли дати собі раду» [12, I, с. 100], а також пол. діал. *karać się* «боятись» [16, II, с. 311–312], що походить від *kara* «кара, покарання» < *kor- «ганьба» [13, с. 218, 258]. Інакше кажучи, людина, знаходячись у безвихідній ситуації або передбачаючи, що її буде покарано, відчуває сильний екзистенційний страх.

У XIII–XV ст. відповідний іменник, крім сенсу емоційного стану людини, означав загрозу та підступність, засаду, хитрість [29, II, с. 499–500]. Дієслово *grozić* виявляло каузативний зміст «страшити чимось злим, загрожувати», «влаштовувати засаду, переслідувати, пильнувати когось» і мало низку префіксальних похідних – *odgrozić, przegrozić, ugrozić, wygrozić, zagrozić* тощо. Крім того, в наведеному джерелі зафіксовано *nomina agentis groźnik*, утворений на підставі *grozić* зі значенням «людина, яка погрожує».

У XVI ст. аналізована лексема, поряд з наведеними вище тлумаченнями, означала також суворе покарання („*A okaż grozę Swoię ną tych ktorzy tak zelżyli ymię twe*”), дисципліну, абсолютне підкорення, слухняність; жорстокість, насильство; силу, владу, яка викликає тривогу, тазнак, що віщує щось страшне [28, VIII, с. 153]. Зіставляючи словникові відомості, впадає у вічі, що Старопольський словник у відповідній статті подає назву емоційного стану людини на першому місці, а Словник польської мови XVI ст. фіксує це значення лише як факультативне. Додамо, що у староукраїнській мові лексема *гроза* також виражала зміст «кара, покарання» [8, I, с. 265], а Б. Грінченко у своєму словнику української мови фіксує друге її значення – «гроза, загроза» [2, I, с. 329].

У процесі історичного розвитку польської мови досліджуваний апелює суттєво звузив свій сенс, позначаючи, крім сильного страху, жаху („*Co Krzyżacy Polakom wyrządzili, z grozą i wspominac*”), загрозу, небезпеку („*Groźby się twęj nie boję, o łaskę nie stoję*”), сувору дисципліну („*Rektorowie żaków mają dobrze rządzić i w grozie mieć*”) та річ, яка викликає огиду й обурення; відразу („*O tych okrucieństwach aż groza pytać*”; „*Groza i strach o tym mówić*”) [17, II, с. 130–131; 27, I, с. 915].

У сучасній польській мові іменник *groza* функціонує у двох основних сенсах 1) «те, що є грізним; риса речі або явища, що викликає страх, жах; небезпека» (*groza położenia, sytuacja; scena pełna grozy*); 2) «сильне відчуття страху, тривоги, жаху перед обличчям небезпеки» (*zdjęty grozą; budzić / siać grozę; groza ogarnia / przejmuję kogoś*) [25, I, с. 657]. Великий словник польської мови на третьому місці фіксує ще одне значення досліджуваної лексеми, яке супроводжує кваліфікатором *культурологічне*: «явище зі сфери мистецтва та культури, яке полягає у використанні таких засобів, як незвичайність, таємничість або потворність, аби викликати у глядачів напругу та почуття страху» [33].

Згадуваний вище синонім і корелят субстантива *groza* – префіксальне найменування *zgroza* – вживається у подібних контекстах [25, I, с. 948]: „*Wiele zjawisk przyrody, budzących dawniej zgrozę lub uchodzących za cuda – człowiek umie już wyjaśnić*” (Płomyk 1953, nr 11), „*Włosy stanęły mi na głowie ze strachu i zgrozy*” (Antoszewski R. *Kariera na trzy karpie morskie*). Однак, наведені вище лексеми не є абсолютними синонімами: *zgroza* має як стилістичну, так і семантичну відмінність, а саме – дещо архаїчне забарвлення й додаткову сему страху в поєднанні з відразою або обуренням (*widok budzący zgrozę*).

Сполучувальні властивості емотива *groza* не є досить потужними, пор.: *przejmować / zdejmować grozą* („*Widok potwora był tak przerażający, że bogowie zdjęci grozą w popłochu opuścili Olimp*”), *siać grozę* („*Karetka ze zmarłymi...przebiega drogą prowadzącą pomiędzy lagrami do krematorium niezliczoną ilość razy, budząc ze snu i siejąc grozę*”), *groza ogarnia kogoś* [23, I, с. 264] та ін.

Серед похідних субстантива *groza* функціонує ад'єктив *groźny* «такий, який викликає страх, жах, який загрожує чийсь безпеці» (*groźny głos, groźna twarz*) і адвербатив *groźnie* «грізно». Спільнокореневого дієслова, яке б мало значення емоційного переживання, польська мова не засвідчує, оскільки вербатив *grozić* виражає каузативний зміст «загрожувати, погрожувати» [25, I, с. 657].

Проаналізована вище лексема є емотивом, що позначає, як правило, індивідуальний стан страху. Наступний іменник – пол. *popłoch* – є позначенням колективної, масової емоції, яка виникає, головню, в місцях великого скупчення людей (пор. *panika*). Він походить від праслов'янського дієслова **polxati*, що реконструюється на сукупності атестацій у слов'янських мовах зі значенням «лякати, хвилювати, бентежити»: пол. *płoszyć*, чес. *plašiti*, слц. *plašit'*, влж. *plōšić*, нлж. *plōšys*, укр. *полошити*, болг. *плаша*, макед. *плаши*, серб. *плашиту*, хорв. *plāšiti*, слн. *plašiti* [3, IV, с. 502]. Протилежної точки зору щодо напрямку деривації дотримуються В. Борись та А. Глухак, кваліфікуючи псл. **polšiti* як ітератив від **polxъ(jь)* [11, с. 226; 14, с. 482–483]. Континуантами псл. **polšiti se* є також деривати від дієслів з різними префіксами, що позначають несподіваний, сильний страх, пор. укр. *переполох*, блр. *спалох*, слн. *popläh* і *prepläh*, болг. *уплаха*.

Загально визнаним є трактування походження праслов'янської лексеми від кореня іє. **pel-* (**pol-*), значення якого реконструюється або як «ударяти, бити; струшувати, турбувати, непокоїти» [3, IV, с. 502], або «бігти, рухатися» [13, с. 421; 4, с. 427–428].

Якщо прийняти перше витлумачення, тоді на праслов'янському ґрунті як етимологічні кореляти виступають лексеми **polxati* та **polskati*, **polkati* «прати, полоскати» [3, IV, с. 502]. Семантично спорідненими з псл. **polxati* є укр. діал. *полох*, яке, поряд із лексико-семантичним варіантом «переляк», позначає пульсацію крові, стук серця. Аналогічний значеннєвий розвиток «бити, вдаряти → боятися», як уже згадувалось вище, у польській мові виявляють лексеми *bać się* < **biti* «бити» та *przerażenie* < **raziti* «вдаряти».

Більшість етимологів визнає все-таки первинною мотивацію «бігти, рухатися → боятися» [13, с. 421; 4, с. 427–428; 22, с. 1090]. Серед найменувань цього негативно конотованого стану людської психіки подібний семантичний розвиток, пов'язаний із семою руху, серед слов'янських мов засвідчує блр. *перануд* «раптове відчуття небезпеки, яке виникло в результаті конкретної причини», що походить від псл. **pōditi* «гнати», а також пол. заст. *belchliwy* в одному зі значень «лякливий, полохливий» < *belch* «водяний вир, течія» [18, с. 19]. Щодо неслов'янських паралелей, то варто згадати гр. *φόβος* «втеча > страх» [21, с. 116], яке було запозичене польською мовою (*fobia*) і що вживається зі значенням «непереборний, нав'язливий страх» [30, с. 351].

Від дієслова псл. **polšiti* зі значенням «спричиняти рух, утечу» пізніше «страшити, полошити» утворилися праслов'янські префіксальні деривати **perpolšiti*, **popolšiti*, що є основою континуантів пол. *przepłoszyć*, *popłoszyć* зі значенням «лякаючи, спричиняти рух, утечу; відганяти» [25, II, с. 949, 778].

Оскільки всі продовження аналізованого вербатива пов'язані з семою руху, то мотивація «бігти, рухатися → лякатися, страшитися» є цілком прийнятною. Однак, із точки зору семантики, нам видається доцільнішим об'єднати значення кореня іє. **pel-* (**pol-*) «ударяти, бити» та «бігти, рухатися» і, таким чином, відтворити смисловий розвиток цієї лексеми як «ударяти, бити → спричиняти рух, утечу → лякати, страшити, полошити». Щодо словотвірної будови, проблематичною є інтерпретація форманта *-x-*. Як правило, це утворення трактується як суфіксальне [32, с. 562; 31, с. 273–274]. Ш. Ондруш убачає в суфіксі первинне *-g-* (зміна *g > x* спричинена експресивним характером слова) й реконструює форму **pol-gъ* < **polgos* із суфіксом *-g-* як у *nomina actionis* від дієслів руху [20, с. 12]. Оскільки корінь іє. **pel-* (**pol-*) закінчується на плавний приголосний, вважаємо, що *-x* у структурі цієї лексичної одиниці можна трактувати як консонантне детермінативне розширення, позбавлене лексичного значення.

Спочатку найменування *popłoch* мало в польській мові цілком конкретний зміст «сум'яття, безладдя, небезпека» [29, VI, с. 394], на основі якого розвинувся вторинний абстрактний «страх, тривога» [28, XXVII, с. 279; 17, IV, с. 344].

Словники сучасної польської мови конкретизують сенс цього слова як «страх, що несподівано охоплює людей або тварин; стан загального неспокою, викликаний тривогою» й зіставляють його з емотивом пол. *panika* [25, II, с. 778], оскільки характерною семантичною рисою цих лексем є переважно колективний, збірний суб'єкт досліджуваного емоційного переживання, пор.: „*Półtora miliona Wietnamczyków w popłochu opuściło kraj*” (Przekrój 1995, nr 27), „*Pierzchnęli w popłochu rajcowie i burmistrz, kupcy i rzemieślnicy*” (Kostryko H. Klechdy domowe). Зазначимо, що експерієнцером цієї емоції є як людям, так і інші живі істоти: „*Zaby skakały w popłochu wywołując okrzyki przestachu i wybuchy śmiechu*” (Koral D. Wydziedziczeni).

Зазначимо, що на польському ґрунті континуант досліджуваної праслов'янської лексеми набув вторинного спеціалізованого значення зі сфери ботанічної номенклатури, позначаючи різновид отруйного тернистого осоту;

бур'ян із колючим листям і стеблом та з червоно-бузковим суцвіттям, – „*Ponad zwykłymi ostami wznosi wysoko swe kolczyki popłoch o łodydze skrzydlastej, to jest opatrzonej wąskimi, liściastymi skrzydelkami w całej swej długości i uzbrojonej w potężne ciernie, które znajdują się także na liściach. To król naszych ostów*” [26, VI, с. 1013]. Перенесення значення відбулося за моделлю «те, що викликає страх, переполох → отруйна рослина». В українській мові відповідна рослина має також назву *татарник*, яка в народі ще зветься *чортполох* (пор. пол. діал. *czartopłoch, strachopłoch* [16, V, с. 240]) [9, X, с. 43; XI, с. 365]. Ця остання назва походить від основ лексем *чорт* і *полох, полошити*, а сама рослина, згідно з народними повір'ями, застосовувалася для обкурювання хлівів, щоб уберегти худобу від нечистої сили та хвороб.

Дієслівним відповідником субстантива *popłoch* у значенні емоційного стану людини є лексема *płoszyć się*. До дериватів цього найменування належать також прикметник *płochliwy*, прислівник *płochliwie* і вторинний іменник типу *nomina essendi płochliwość* [25, II, с. 668, 670].

Типовими колокаціями з аналізованим субстантивом у складі є номінативні конструкції, які виражають інтенсивність цього переживання, – *dziki, wielki, największy popłoch, popłoch nie do opisania*, а також словосполучення з прийменником *w* на позначення стану суб'єкта при певній дії – *biec / pierzchać / uchodzić / uciekać w popłochu*, а також конструкції з іменником *popłoch* у 3. в. у функції об'єкта дії – *budzić / siać / wzbudzać / wywołać*

popłoch. Метафорично-метонімічні контексти з аналізованим субстантивом нетипові, польська мова засвідчує лише поодинокі приклади типу *popłoch ogarnia (ludzi) / powstaje / powstał, robi się / zrobił się popłoch*.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, поглиблений аналіз внутрішньої форми та семантико-структурної еволюції емотивних лексем на основі етимологічних, історичних, діалектних, тлумачних словників польської мови на загальнослов'янському тлі уможливив здійснення їхнього цілісного семантико-когнітивного аналізу у синхронно-діахронній площині; дав змогу простежити вектор розвитку значення досліджуваних лексем від конкретного до абстрактного, від дифузності та синкретичності до конкретизації, уточнення й специфікації, що, у свою чергу, є свідченням ширших типологічних закономірностей когнітивної обробки емоційних концептів колективною мовною свідомістю польського народу у різні історичні періоди. Такий комплексний підхід дозволяє глибше зрозуміти роль емоційного компонента в структурі мовної картини світу, а також сприяє визначенню взаємозв'язків між вербальними, когнітивними та культурними детермінантами, які впливають на формування, еволюцію й функціонування емотивної лексики. Перспективою наукових пошуків вважаємо поглиблене історико-етимологічне вивчення корпусу емотивної лексики польської мови у порівнянні та зіставленні з іншими слов'янськими й неслов'янськими мовами.

Література:

1. Аскерова І. А. Синхронія і діахронія у польських лінгвокогнітивних студіях. *Слов'янські мови: збірник наукових праць*. Редкол. Ю.В. Кравцова (відп. ред.) [та ін.]. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 2 (14). С. 3–14.
2. Грінченко Б. Д. Словарь української мови. К., 1907–1909 (перевид. фотоспособом. К.: Наукова думка, 1996-1997). Т. 1–4.
3. Етимологічний словник української мови: В 7-ми тт. Гол. ред. О. С. Мельничук. К.: Наукова думка, 1982-2002. Т. 1–4.
4. Младенов С. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. София, 1941. 704 с.
5. Ніколаєнко Л. І. Репрезентація емоцій заздрості і співчуття в польській, російській та українській мовах: семантико-когнітивний і лінгвоаксіологічний виміри: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 412 с.
6. Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. К.: Наукова думка, 1992. 416 с.
7. Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2001, 20 с.
8. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У 2 т. Укл.: Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, І. М. Керницький, Л. М. Полюга, Р. Й. Керста, М. Л. Худаш. К.: Наукова думка, 1977-1978. Т. 1–2.
9. Словник української мови в 11-ти тт. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 1–11.
10. Bańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego. Warszawa: PWN, 2000. Т. 1–2.
11. Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2005. 864 s.
12. Boryś W., Popowska-Taborska H. Słownik etymologiczny kaszubszczyzny. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1994-2004. Т. 1–4.

13. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1970. 806 s.
14. Gluhak A. Hrvatski etimološki rječnik. Zagreb: August Cesarec, 1993. 832 s.
15. Inny słownik języka polskiego. Red. nacz. M. Bańko. Warszawa: PWN, 2000. T. 1–2.
16. Karłowicz J. Słownik gwar polskich. Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900-1911. T. 1-6.
17. Linde S. B. Słownik języka polskiego. Lwów: W drukarni Zakładu Ossolińskich, 1854-1860. T. 1–6.
18. Mały słownik zaginionej polszczyzny. Red. naukowy F. Wysocka. Kraków: Wydawnictwo Lexis, 2003. 397 s.
19. Narodowy korpus języka polskiego. URL: <https://nkjp.pl/>
20. Ondruš Š. K etymologickému výkladu indoeurópských pomenovaní strachu. Jazykovedný časopis. Praha, 1959. T. 10. S. 14–19.
21. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern etc.: Francke, 1959–1965. B. 1–2.
22. Schuster-Šewc H. Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache. Bautzen: Domovina, 1978-1982. B. 1–11.
23. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Pod red. S. Skorupki. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1974. T. 1–2.
24. Słownik gwar polskich / Pod red. M. Karasia. Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982–1994. T. 1–5.
25. Słownik języka polskiego. Pod red. M. Szymczaka. Warszawa: PWN, 1995. T. 1–3.
26. Słownik języka polskiego. Pod red. W. Doroszewskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1958–1969. T. 1–11.
27. Słownik języka polskiego. Ułoż. pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego. Warszawa: Nakładem prenumeratorów w drukarni E. Lubowskiego i S-ki, 1900-1927. T. 1–8.
28. Słownik polszczyzny XVI wieku / Pod red. R. Mayenowej. Wrocław etc: PAN, 1966-2004. T. 1–31.
29. Słownik Staropolski. Pod red. S. Urbańczyka. Wrocław etc.: PAN, 1953-2001. T. 1–11.
30. Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe. Pod red. E. Sobol. Warszawa: PWN, 1997. 1185 s.
31. Snoj M. Slovenski etimološki slovar. Ljubljana, 1997.
32. Vaillant A. Grammaire comparée de langues slaves. Paris: Klincksieck, 1966. 577 p.
33. Wielki słownik języka polskiego. URL: <https://wsjp.pl/>